

OUD-VN-AMBASSADEUR JOHN BOLTON OVER DE WERELDPOLITIEK

‘De VS zijn een revolutionaire macht’

Wie het American Enterprise Institute (AEI) in Washington betreedt, beseft meteen wat het ideologische gedachtegoed van deze invloedrijke denktank behelst. De lobby is één grote expositie van boeken over conservatisme, marktwerking en belastingverlaging. Prominent geëtaleerd staan de patriottische stripboeken van Lynne Cheney, de vrouw van de vicepresident, en *In fidel* van Ayaan Hirsi Ali. Mannelijke stagiaires bevolken de wandelgang, gehuld in identieke bandplooi broeken, streepjesoverhemden en goedgepoetste gaatjeschoenen. En er wordt dezer dagen een riante kamer ingeruimd voor de onlangs afgetreden Wereldbankpresident Paul Wolfowitz.

Na zestien onstuimige maanden als Amerika's ambassadeur bij de VN heeft ook John Bolton onderdak gevonden in dit bolwerk voor conservatieve ideeën. Bolton werkt aan een boek dat in november uitkomt over zijn periode in de regering van president George W. Bush. De bloedrode kaft prijkt al op zijn bureau: *Surrender Is Not an Option, Defending America at the United Nations and Abroad*. De provocerende titel voedt het eindimensionale beeld dat van Bolton bestaat. De enorme Amerikaanse vlag in zijn werkkamer doet de rest.

“Ik ben pro-Amerika”, omschreef Bolton ooit zijn visie op Amerika's buitenlandse beleid. Muziek in de oren van president Bush, die Bolton via de achterdeur naar de VN stuurde omdat er in het congres geen meerderheid voor zijn benoeming te vinden was. De meeste afgevaardigden in Washington meenden dat de VN een ambassadeur verdiende die geloofde in het bestaansrecht van de multinationale organisatie. Boltons fameuze uitspraak dat als het hoofdkantoor in New York “tien verdiepingen zou verliezen het niets zou uitmaken”, was niemand ontgaan. Toen duidelijk werd dat zijn herbenoe-

Het was George W. Bush die John Bolton de post van ambassadeur bij de Verenigde Naties gunde, een organisatie die de topdiplomaat met de witte walrussnor minacht. Niet verwonderlijk dat dat op een niet zo propere manier moest. ‘Ongemanierd’ volgens Iran, ‘uitschot’ voor Noord-Korea, de controversiële neoconservatief liet er de gemoederen niet onberoerd. ‘De regering-Bush is feitelijk al over’, verzucht hij.

DOOR JEROEN SCHUITEN

ming als ambassadeur uitzichtloos was, trok Bolton zijn conclusies en begon hij bij de AEI aan zijn boek. Hij is er niet de persoon naar om stil in de hoek te zitten. Amerika's onderhandelaar met Noord-Korea, Chris Hill, gaf toe dat “John Boltons lichaam het ministerie van Buitenlandse Zaken verlaten had, maar dat zijn hand nog steeds voelbaar was”.

Aan de zijlijn becommentarieert Bolton vaak enigszins neerbuigend Amerika's optreden op het wereldtoneel dat hij naar eigen zeggen nauwelijks meer herkent noch goedkeurt. Met lede ogen kijkt hij toe hoe Amerikaanse diplomaten afreizen naar de Syrische hoofdstad, ergert hij zich aan de miljoenen dollars en liters olie die naar Pyongyang verscheept worden en verbaast hij zich over de gesprekken met Teheran.

Wat is het grootste misverstand dat over John Bolton bestaat?

“Ik ben geen neoconservatief. De Amerikaanse definitie van een neoconservatief is een liberaal overvallen door de realiteit. Ik ben nooit een linkse Amerikaanse liberaal geweest. Amerikaanse belangen en waarden vormen mijn houvast. Ik pretendeer niet te weten wat goed is voor het hele menselijke ras. Dat maakt me geen Amerikaans

liberaal en daarom ben ik geen neoconservatief. In de Koude Oorlog was ik een anticommunist en vandaag de dag ben ik een Amerikaanse realist.”

Verklaart u eens uw kijk op de rol die de VS op het wereldtoneel spelen?

“De VS fungeren als een stabiliserende kracht in de wereld. In vele opzichten concurreert het land met al zijn allianties direct met de VN en andere instellingen die vrede en veiligheid in de wereld nastreven. Daarnaast vormen de VS een revolutionaire macht. Daarmee verschillen ze van Europa. Vanwege twee wereldoorlogen hecht Europa veel meer belang aan stabiliteit. Veiligheid vormt een prioriteit voor de VS maar stabiliteit veel minder. Dit land hecht enorme waarde aan vrijheid, wat dramatische economische en politieke gevolgen heeft. Vrije handel leidt in de woorden van Joseph Schumpeter tot ‘creatieve vernietiging’. Vrijheid heeft dezelfde vernietigende invloed op Amerikaanse politieke ideeën. Dat maken de VS een revolutionaire macht in plaats van een mogendheid die alleen stabiliteit nastreeft.”

Neoconservatieven worden vaak afgeschilderd als kruisvaarders

terwijl een neoconservatief buitenlands beleid vele wereldverbeterende kenmerken heeft die Europeanen hadden moeten aanspreken. Wat is er fout gegaan?

“Dat is mij onduidelijk. Voor de eerste verkiezing van Bush als president vreesde Europa dat een Republikeinse overwinning tot Amerikaans isolationisme zou leiden. Men vermoedde dat de VS achter een te bouwen raketschild zou schuilen, Europa kwetsbaar achter latend. Europeanen zagen alleen maar conservatieve Republikeinen die geen trek hadden in Kyoto en het Internationaal Gerechtshof. Dat had niets met isolationisme te maken. De VS waren het best gediend door zich niet aan dergelijke imperfecte multilaterale afspraken te binden. De meeste Europeanen begrepen dat onderscheid niet. Dat is geen conservatieve kijk op Amerika's buitenlandse beleid maar een puur Amerikaanse kijk. Zelfs als Hillary Clinton tot president wordt verkozen, zal deze houding niet erg veranderen. Nu, na 11 september, Afghanistan en Irak, klaagt iedereen opeens over Amerikaans unilateralisme.”

De terugkerende kritiek op deze regering en op uw persoonlijke aanpak is dat Amerikaanse

diplomatie steeds vaker begint en eindigt met dwang en brute kracht.

“Dat is volslagen belachelijk. Het idee dat de Bushregering niet aan diplomatie doet, is onjuist. Het argument gaat over twee strijdende visies op diplomatie. Het ene kamp, waar ik deel van uitmaak, argumenteert dat je internationale problemen in 99,44 procent van de gevallen langs diplomatieke wegen oplost. Het andere kamp ziet diplomatie in 100 procent van de gevallen als de weg naar een oplossing voor een conflict. Voor dat kamp is diplomatie een doel op zich in plaats van een instrument.”

Uw critici zouden deze percentages bestrijden. John Bolton schiet meestal eerst en stelt dan vragen.

“Nogmaals, dat is krankzinnig. We hebben het over een zeer beperkt aantal gevallen. En soms weet Europa ons te overtuigen. Neem Iran als voorbeeld. Een slecht voorbeeld. Al vier jaar lang praten Europese diplomaten met Teheran over het stilleggen van Irans uraniumverrijking. Op enkele uitzonderingen na heeft Iran steeds tegen Europa gezegd dat het kan ophoepelen. Zelfs nu nog probeert Javier Solana een Iraniër te vinden met wie hij kan onderhandelen. Dan is diplomatie een doel en niet een werktuig.”

Het Witte Huis lijkt ‘boltonisme’ veruuld te hebben voor een rationelere realpolitiek op het diplomatieke front.

“Dat klopt. Minister van Buitenlandse Zaken Condoleezza Rice lijkt de Europese aanpak te omarmen.”

Waarom na zo vele jaren?

“Ik heb totaal geen idee waarom.”

En waar staat president Bush?

“(Vertwijfeld) Ook dat weet ik onderhand niet meer.”

FOTO CORBIS

FOTO REUTERS

In uw ogen waren de VN op zijn best een goed idee dat geheel fout gelopen is. Europeanen menen dat de wereld er slechter uit zou zien als de VN niet hadden bestaan. Hoe verklaart u dat verschil?

“Waar het belangrijke onderwerpen betreft functioneren de VN voornamelijk niet. Dat geldt al jaren. In de Koude Oorlog was de VN-organisatie irrelevant of werd ze door de communisten in hun voordeel misbruikt. Het is een uitgesproken voorbeeld van een organisatie die diplomatie ziet als einddoel in plaats van een mechanisme om iets te bereiken.

“Een goed voorbeeld. Europa en de VS waren het aanvankelijk eens over de aanpak van de mensenrechtencommissie van de VN. (*Glimlacht*) Landen die sancties ondervonden voor het schenden van mensenrechten of het steunen van terrorisme zouden geen lid van de nieuw op te richten Mensenrechtenraad worden. Het aantal leden zou daardoor van 53 tot 27 teruggebracht worden. Het werden er 47. Nauwelijks enige verandering. Mijn ogen gingen open toen de EU aangaf dat ze een absoluut toelatingsverbod voor dergelijke verderfelijke landen niet langer kon steunen.”

Wat gaf de EU als reden?

“Men wou een succes presenteren. Diplomatiek succes wordt vaak gedefinieerd als een deal, een resolutie, een duidelijke uitkomst. Het motto bij de VN was: ‘Wij falen nooit in New York!’ Er is altijd een succes. Onze conclusie was dat wij fundamenteel gefaald hadden. In mijn ogen was het beter de falende mensenrechtencommissie in stand te houden zodat iedereen kon zien hoe slecht het was en later nogmaals een rigoureuze hervorming te proberen. Europa wees dat af. Als u nu, een jaar later, een Europees diplomaat kan vinden die beweert dat de Mensenrechtenraad een verbetering is, dan ontmoet ik die persoon graag. Er werd een overwinning gepresenteerd, maar een jaar later is overduidelijk dat de VS gelijk hadden.”

Er zijn weinig tranen gelaten over uw terugtrekking als VN-ambassadeur. Werd het ooit persoonlijk?

“Mocht dat ooit een rol gespeeld hebben in de overwegingen van de aanwezige diplomaten, dan zouden de betreffende landen hen meteen moeten terugroepen.”

Hoe succesvol was u als ambassadeur? Met uw norse houding schrok u zelfs bondgenoten af, betoogden uw critici.

“Het management van de VN-organisatie heeft in mijn zestien maanden geen substantiële verandering ondergaan. Ik beschouw dat niet als falen. Hierin verschil ik van andere diplomaten. Ik heb de tekortkomingen van dit instituut in de schijnwerpers gezet. Als anderen die gebreken niet wensen aan te pakken, dan is dat hun probleem en het probleem van

John Bolton, George W. Bush en Condoleezza Rice. Bolton: ‘Rice lijkt de Europese aanpak te omarmen en ik heb er geen flauw idee van waarom. Bush’ standpunt ken ik onderhand ook niet meer.’

de VN. Het idee dat er altijd een succes gepresenteerd moet worden, is een gebrekkige kijk op diplomatie.

“Ik denk vaak terug aan de bijeenkomsten van de Veiligheidsraad over de crises in het Midden-Oosten. De ambassadeurs zeiden altijd: (*verlaagt zijn stem spottend*) ‘De Veiligheidsraad moet een verklaring naar buiten brengen.’ ‘Waarom?’, vroeg ik steeds. Wat maakt dat werkelijk uit? Voor hen was ‘een verklaring naar buiten brengen’ erg belangrijk. Mijn visie is dat de Veiligheidsraad invloed moet hebben op wereldgebeurtenissen en niet het hoofd moet breken over ‘verklaringen’. Als de VN alleen resoluties zouden aannemen met

ken te praten en zal zich daar zelfs toe verplichten. Dat hebben ze zo vaak gedaan. Maar uiteindelijk geven ze nooit iets op. Pyongyang probeert zich uit de hoek te bevrijden waar ze met hun raketlanceringen en nucleaire test in terecht gekomen zijn. Daar zijn ze erg succesvol in gebleken. De VS voelden zich zelfs gedwongen de beruchte geblokkeerde 25 miljoen dollar bij de Banco Delta Asia (BDA) in Macau vrij te geven. Let wel, een bank die wij verdenken van witwaspraktijken.” (*De 25 miljoen dollar staat op naam van 52 rekeninghouders met banden met het Noord-Koreaanse regime. Ten minste 17 rekeninghouders worden ervan verdacht hun saldo te hebben verdiend met drugs, geldvervalsing en inkomsten uit nucleaire activiteiten, JS*)

Dat bedrag blijft verbazend. Zelfs voor Noord-Korea moet dat wisselgeld zijn?

“Noord-Korea heeft dollars, euro’s en ponden nodig om op de wereldmarkt in te kopen. Met 25 miljoen dollar koop je

Ik vond het leven onder dreiging van wederzijdse vernietiging in de Koude Oorlog niet echt prettig. Ik raad het niet nogmaals aan. Ik wens niet gegijzeld te worden door de Iraanse president Mahmoud Ahmadinejad of door de Noord-Koreaanse leider Kim Jong-Il

werkelijke consequenties, zouden ze 10 procent van de huidige werklast hebben.”

Was uw benoeming een gecalculerde uitdrukking van minachting voor dat instituut?

“Dat is volslagen idioot. Wat mijn tegenstanders maar niet wensen te begrijpen, is dat ik in New York bevelen opvolgde. Mijn optreden was geen reflectie van mijn persoonlijke opvattingen. Het was doodgewoon het beleid van de Amerikaanse regering, die een andere kijk had op het functioneren van de VN. Dat is niet automatisch een teken van minachting.”

U bent een onverbloemd criticus van de Amerikaanse toenadering richting Noord-Korea. Inspecteurs arriveerden onlangs weer op Noord-Koreaanse bodem en u omschreef dat als een ‘poppenkast’. Wat schort eraan?

“De Noord-Koreanen zitten alleen maar tijd te rekken. (*Lacht minachtend*) Zij geven nooit vrijwillig hun atoomwapenprogramma op. Men is bereid over opdoe-

De Amerikaanse concessies geven Pyongyang het idee dat Washington ten koste van alles een overeenkomst wenst?

“Net als ‘wij falen nooit in New York!’ bij de VN is het motto hier ‘wij hebben een akkoord!’. Zodra het enige oogmerk een akkoord is, goed of slecht, dan wordt het reddend van de overeenkomst van cruciaal belang. Telkens als Noord-Korea gemaakte afspraken wenst aan te passen, zal het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken dat accepteren om zo het akkoord veilig te stellen.

“Keer op keer onderhandelt Noord-Korea agressief, tekent het een overeenkomst en begint het vervolgens te heronderhandelen. (*Verheft stem*) De verantwoordelijkheid lag bij Pyongyang om de Yongbyonreactor stil te leggen en te ontmantelen. Daar zijn ze nauwelijks mee begonnen! Ondertussen hebben wij het geblokkeerde geld bij de BDA vrijgemaakt. Witgewassen dollars nog wel!

“Kim Jong-Il heeft ons precies zo voorgeprogrammeerd als hij wenst. Chris Hill reist af naar Pyongyang terwijl Condoleezza Rice altijd riep dat zo’n bezoek was uitgesloten. Hoe denk je dat de Noord-Koreanen dat interpreteren? Zij denken dat ze de zweep in handen hebben en ik persoonlijk denk dat ook.”

Waarom heeft Condoleezza Rice de koers richting Noord-Korea 180 graden gedraaid?

“De regering-Bush is eigenlijk al over. Het beleid is overgenomen door een toezichhoudende regering bestaande uit bureaucraten, technocraten, academici en de oppositie in het Congres. Dat is wat er gebeurd is.”

Over Iran bent u even pessimistisch.

“Europa heeft Teheran van zichzelf gered. De strategie van de VS richting Iran is onderhand in essentie de Europese aanpak. Diplomatiek overleg is een doel op zich geworden. Men laat de Iраниërs geheel vrij de weg naar een nucleaire wapencapaciteit onverstoord voort te zetten.”

Wat is uw grootste bezwaar tegen de Europese aanpak van Iran?

“Europa heeft vier jaren verspild. Het heeft Teheran de tijd gegeven om het complexe proces van uraniumconversie en verrijking te perfectioneren. Als gevolg zijn onze opties op een dramatische manier beperkt. De vraag is nu alleen nog wanneer Iran over een atoomwapen gaat beschikken. Het tijdschema is volledig in Iraanse handen.

“Colin Powell wees er in zijn ministerjaren al op dat Iran werkt aan nucleaire intercontinentale raketten. Het land heeft een van ‘s werelds agressiefste raketprogramma’s. Gaan ze die raketten gebruiken om cement de lucht in te schieten? Ik denk het niet. Niemand hoeft onze inlichtingendienst te vertrouwen. De meeste informatie over Irans nucleaire ambities is vrijgegeven door het Internationaal

Atoomenergie Agentschap (IAEA). Zolang je ervan overtuigd bent dat Iran geen bedreiging vormt, is diplomatiek overleg een redelijk antwoord op de huidige problemen. Het enige wat ik erover zeg, is dat Iran een stuk dichterbij Europa ligt dan bij de VS.”

Waarom kan een nucleair bewapend Iran niet op een traditionele manier beheerst worden?

“Dat is het verouderde gedachtegoed van de Koude Oorlog. Een theocratische autoritaire regering die dood en verderf beschouwt als iets wat haar religie ten goede komt, wordt niet afgeschrikt door de dreiging van nucleaire vergelding. De Koude Oorlogredenering gaat hier niet op. Dat geldt ook voor Noord-Korea. Voor harde valuta is dat land bereid alles te verkopen. Als Al Qaida met genoeg dollars op de proppen komt, zal Pyongyang niet aarzelen ze een atoombom te verkopen. Die dreiging lonkt ook in Pakistan. Mocht de regering van president Pervez Musharraf ooit vallen, dan kan de controle over het nucleaire arsenaal in handen vallen van fundamentalistische militairen die bereid zijn met Al Qaida in zee te gaan.”

U schetst apocalyptische scenario’s waarin kernraketten ingepakt, verscheept en elders afgevuurd worden. Zo kinderlijk eenvoudig is het toch ook weer niet?

“Stel dat de voormalige Joegoslavische president Slobodan Milosevic atoomwapens had bezeten. Denk je dat Europa het uiteenvallen van Joegoslavië op dezelfde manier had aangepakt? Denk nu eens aan een nucleair bewapend Iran. Dat is geen militaire bedreiging. Dat is een terroristische bedreiging. Het idee is absurd dat we Iran kunnen beteugelen als wij tegelijkertijd toestaan dat Teheran zelf mag beslissen wanneer en waar het kernwapens zal inzetten. Ik vond het leven onder dreiging van wederzijdse vernietiging in de Koude Oorlog niet echt prettig. Ik raad het niet nogmaals aan. Ik wens niet gegijzeld te worden door de Iraanse Mahmoud Ahmadinejad noch door Kim Jong-Il.”

Zijn de nucleaire ambities van zowel Iran als Noord-Korea met sancties ten halt te roepen?

“Sancties tegen Noord-Korea werken enigszins omdat het land niet veel meer is dan een evangelenkamp met 17 miljoen ondervoede mensen. Iran is een geheel ander geval. Als de sancties vier jaar gelden strikt waren uitgevoerd, dan hadden ze kans gehad om te werken. Nu is het te laat voor Iran. Teheran is het punt gepasseerd waarop wij ze hadden kunnen overtuigen hun jacht op atoomwapens stop te zetten.”

Europa prefereert Pyongyang en Teheran met sancties op andere gedachten te brengen. Tegelijkertijd heeft bijvoorbeeld Nederland zijn handel met Iran sinds 2003 zien verdubbelen en biedt de overheid jaarlijks honderden miljoenen euro’s aan exportkredieten. Hoe ervaart men dat in Washington?

“Europa wenst sancties zonder te betalen. Dat werd mij duidelijk tijdens de onderhandelingen met Duitsland over sancties tegen Iran. In de VS zijn wij jaren geleden tot de conclusie gekomen dat het handelsverlies met Iran in het niet valt tegen de langetermijnvoordelen van het voorkomen van nucleaire proliferatie. Die visie wordt in Tokio en Londen gedeeld, maar niet in Rusland en China en niet in vele Europese hoofdsteden. Zolang je niet bereid bent de handel met Iran stop te zetten, zijn sancties gedoemd te mislukken. Europa lijkt Condoleezza Rice echter overtuigd te hebben in dat debat. Als dat niet verandert, zal Iran spoedig nucleaire wapens bemachtigen.”

Zijn er grenzen aan Amerika’s militaire macht om dat conflict te beslechten?

“Niemand in de VS wenst militair optreden. De vraag is altijd militaire actie tegenover wat? Ik beschouw een militaire oplossing voor Irans atoomwapenprogramma als een allerlaatste optie. Maar als alle wegen zijn uitgeput en de vraag overblijft of we een nucleair bewapend Iran toelaten of het met militaire middelen voorkomen, dan ben ik in dat uiterste geval voor het gebruik van geweld.”

Hoe denkt deze regering daarover?

“Ik heb er geen idee meer van.”